

משרד החנוך והתורה - המחלקה לתורה ודרכים

=====

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגלגלות של נחמה ליבוביץ

פרק ל'

מסות-מסעי (תשכ"ו)

של חז"ל

על יחסם השלילי לנודרי נדרים עמדנו כבר השנה בגליון בחר-בחקקותי שאלות ג ד וביחוד בעלון החדרכה.

המעם עמדנו בעיקר על פירושי של רש"י למספר פסוקים בפרשתנו, פרושים שרבות הקשו עליהם פרשני רש"י, וחשאינו גם כמה דברים בצריך עיון.

ענין התרת נדרים ע"י חכם המוזכר בדברי רש"י בשאלה ב אינו מוזכר במפורש בפרקנו ולמדוהו חכמינו מכמה רמזים בפרקנו:

ברכות ל"ב (על פי ג' ללא יחל דברו) - (תוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלים לו.

(ועיין לזה גליון מסות תשי"ד ודברי בעל ס' החנוך וש. רפאל חירש המובאים שם).

לשאלה ג להבדל שבין "כה אמר ה'" ובין "זה הדבר אשר צוה ה'" שבו רואים חז"ל לא הבדל בסגנון אלא הבדל בדרגות חבואה בין משה רבנו ובין שאר נביאים, עיין בדברי המדקדק האמודי המפרש הבדל זה פירוש כפול:

ר' יצחק בן משה המכונה פריפוס דוראן הלוי: מעשה אמוד, פרק ל': ודע כי עם שחנית בעל השלשון הכף להורות על הדמיון וכמו שהתבאר משמושה, הניח גם כן מלות מה ישמשו השמוש הזה, ר"ל לתת דמיון בין שני דברים והם "כה", "ככה", "כמו", "כן". (במדבר ל"ב ה') "כה עשו אבותיכם"; (בר' ל"ב ה') "כה האמרו לאדוני לעשו", ירצו: כדומה לאלה הדברים, כי לא הקפיד על הדברים, רק שישמרו על הכוונה. וכן אחשווב שיחיה כל "כה" אמר ה'" הנזכר בדברי הנביאים, כי יכוונו בו אל המכוון מדברי ה' להם והעולה מדבריו, ולא יקפידו בו, אם יהיה בו שנוי מלות מה, אחר שמירת הכוונה ולא לשנות ממנו דבר. ולזה יהיה פירוש "כה אמר ה'" כדומה לאלה הדברים אמר ה'.

ולזה אמרו החכמים (ספרי מסות): "כל הנביאים התנבאו ב"כה אמר ה'" מוסיף עליהם משה, שנתנבא ב"זה הדבר אשר...". ירצו: כי מה שיבין משה מדבור ה' הוא הדבור שאמרו ה' בעצמו מזולת שנוי במלות מה, ולא היה מספיק לו (= למשה) בהגדת זה (עם) שמירת הכוונה ואענין, כמו בשאר הנביאים.

וזה אפשר לפרש מצד כח המלות, אבל חיותר נכון, שנאמר מצד הענין בעצמו: כי לפי שהיו שאר הנביאים מגידי העתידות לבד ולא שלוחי מצוה, אבל מיסרים ומוכיחים על שמירת התורה, ומשה ע"ה הוא לבדו היה שלוח המצוה והתורה, לזה אמר שכל הנביאים נתנבאו ב"כה אמר ה'", וירצה בזה הגדת העתיד והתוכחות, אבל משה ע"ה - עם שהגיד העתידות גם כן, הנה מוסיף עליהם כשהיה בותן התורה והמצוה והוא אמרו "זה הדבר אשר צוה ה'".

ואולם פירוש אחר מעמיק לדברי רש"י אלה - ובוזה להבדל בין נבואות כל הנביאים לבנאות משה - בותן לבן סחר"ל מפרג בפרושו גור אריה לרש"י. ויש לקרא את דבריו בעיני:

(אחרי תביאו קצור דברי חרא"ם שהבאנו בגליון): ואין דבריו מספיקים, כי לפי זה היה לא היה משה כלל מתנבא בלשון "כה" שהיא נבואה שאינה באספקלריה מאירה?

ונראה כי הנבואות הן שתיים: האחת היא שנתנבאו בה כל הנביאים, על מעשה ה' והנהגתו בעולם, לכל אשר נעשה העולם, והסדרגה של משה היה כולל זה; והסדרגתו כולל גם כן להתנבאות על התורה והמצוה שצוה לו ה' ומסרו. וזאת הסדרגה אינה דומה לראשונה: הסדרגה הראשונה בדברים אשר יחדש ויעשה בעולם, והסדרגה של משה רבינו ע"ה היא התורה, מה שהשי"ת רוצה שיחיה נוחג. תמיד בעולם: סבלי שנוי, והוא סדר מציאות

כללי בעולם, כי התורה אשר נתן ע"י משה סדרה את ישראל בסדר כללי, לא בענינים המתחדשים בפרטים מן הסבה הראשונה, שזה אינה סדריגה כל כך. ובשביל זה תבין למה היה משה רבנו מתנבא באספקלריא מאירה יותר משאר כל הנביאים, כי הענינים המוללים הם מופשטים מן החסר ומושכלים ביותר, ומדרגת שאר הנביאים היה למטה מזה, בענין אשר הוא (-ה' ית') יחדש בעולם... אשר הוא ית' פועל ועושה ומשנה. אבל משה רבנו נתן תורה כללית בנצחי, לא ישתנה דבר, וזה בקרא הוייה כוללת. ובשביל זה היה מתנבא ב"ה הדבר המורה על הנבואה באספקלריא המאירה, הסיכך למצוה אשר נתן ה' ית' לישראל, כי מצות התורה הם בענינים כוללים, לכך הם יותר מושכלים: אבל במקום אשר רוצה להתנבאות על מעשי ה' והנהגתו - כמו שאמר משה "כה אמר ה' כחצות הלילה" וכן (משמעות ל"ב) כה אמר ה' עברו ושובו" - כי זאת המצווה אינה מן המצוות הנצחיות, רק לזמן נמצא מן רצון ה' ית' למעשה שהיה, בזה שייך לשון "כה".

כי מה שלא היה מתנבא משה רבנו ע"ה תמיד באספקלריא המאירה, לא בשביל שלא היה מדרגתו שוה תמיד עם ושלום, אלא שאין כל הדברים שוים, ודבר שהוא באספקלריא המאירה היה מתנבא ב"זה הדבר", ודבר שלא שייך היה מתנבא ב"כה אמר".

ובמא בזה את היחס שבין התורה לנבואה כיחס שבין כללים על זמניים, נצחיים לישוקם של כללים אלה למצבים הסטוריים מתחדשים וחולפים.

נחמה ליבוביץ